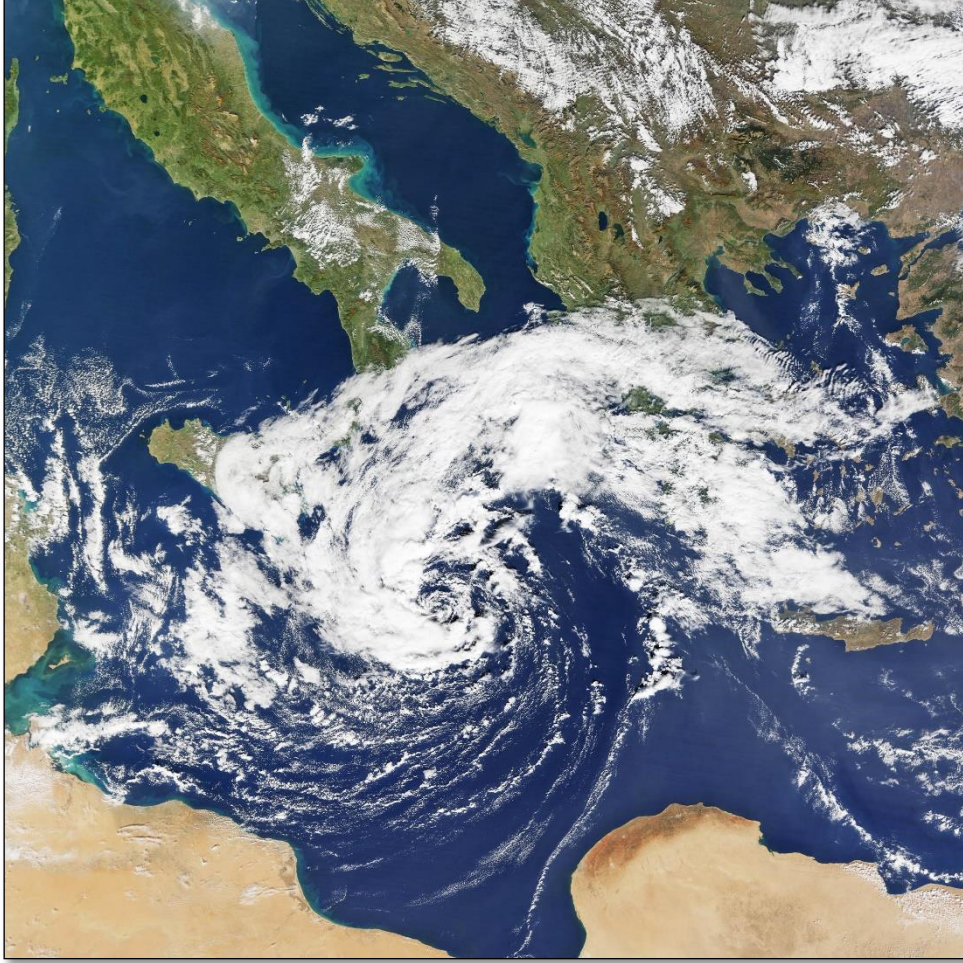

AKDENİZ TAYFUNLARI

--MEDİCANE --

Fotoğraf: NASA Earth Observatory

Tayfunlar yeryüzündeki en önemli hava küre olaylarından biridir. Atlas Okyanusu'nda ve Büyük Okyanus'un doğusunda **Hurricane**; Doğu Asya'da **Typhoon** Hint Okyanusu'nda meydana geldiğinde **Cyclone** olarak adlandırılmaktadır. Akdenizde meydana geldiği için Akdeniz (**Mediterranean**) ve Tayfun (**Hurricane**) kelimelerinin birleşimi olan **Medicane** olarak adlandırılır. Dilimizde Akdeniz tayfunları veya kısaca Aktayfunlar olarak adlandırılabilirler.

Akdeniz Tayfunları tropik cyclone larla benzer karakteristiklere sahiptir. Yılda ortalama 1-2 defa görülmektedirler. Eylül - Ocak ayları arasında şiddeti ve büyüklüğü Akdeniz'in taban batımetrisi ve iklim koşullarına göre değişiklik göstermekle beraber maksimum 300 km'ye kadar uzanabilen bir büyüklüğe sahip olabilmektedirler. Maksimum rüzgar hızı 100 km/sa, maksimum tsunami dalga yüksekliği 1,5 m olan ve birkaç gün etkili olabilen Kategori 1 tayfunları seviyesine erişebilirler (Tablo).

Tablo: Tipik Tayfun Kategorileri (Saffir- Simpson Ölçeği)

Kategori	Maksimum Rüzgar Hızı (km/sa)	Dalga Yüksekliği (m)
1	120 - 150	1.2 - 1.5
2	150 - 180	1.5 - 2.5
3	180 - 210	2.5 - 4.0
4	210 - 250	4.0 - 5.5
5	250 den büyük	5.5 m den büyük

Tayfunlar ısıdan ve nemli havadan beslenirler. Bu nedenle sıcak bölgelerde (genellikle ekvatora yakın bölgelerde) oluşurlar. Sıcaklığın etkisiyle, nemli hava deniz yüzeyinden yükselir ve yüzeye yakın bölgede hava miktarının azalmasına yol açar. Azalan hava basıncın düşmesine ve de çevredeki yüksek basınçlı havanın bu alçak basınçlı bölgeye doğru itilmesine sebep olur. İç kesimlerde yükselen havanın sirkülasyonu sonucu büyüyerek bir dönel bulut, rüzgar, buharlaşma ve yağış sistemine dönüşür. Birinci evrede hava taşınımları meydana gelirken, ikinci evrede dönen bir göz şeklinde bir hava sistemi oluşur. Bu aşamada tayfun durağan olup, iyice şekillenir. Üçüncü aşamada ise belli bir doğrultuda yönelerek yıkıcı etkisini karaya çıktığı noktada gösterir.

Tayfunların yıkıcı etkisinin kaynağı, 1) Birkaç yüz km'yi kapsayan rüzgar, 2) Getirdiği yağıştan kaynaklı oluşan taşkın, 3) Tsunamik dalga olarak özetlenebilir. Yıkıcı etki büyük oranda tayfunun karaya çıktığı noktada gerçekleştiğinden, bu noktanın etrafındaki bölge en çok etkilenen bölge olarak değerlendirilir. Ancak tayfunun geçiş güzergahı üzerindeki karasal alanlar, deniz batımetrisi, deniz sıcaklığı, hava nemi, basınç gibi faktörler tayfunun şiddetini etkileyecek ana unsurlardır. Özellikle karasal/sığ bölgeler içerisinden geçerken yakıtı (Deniz suyu sıcaklığı ve nemi) azalan tayfunun şiddeti de azalır.

İyon Denizi'nde Eylül ayının son haftasında oluşmaya başlayan Akdeniz Tayfunu Girit Adası dolaylarında ve sonrasında Ege Denizi'nde seyrederek gücünü kaybetmesi beklenmektedir. Tayfunun etkisinin en fazla hissedileceği yer karaya çıktığı yer olacağından, meteorolojik ajansların tayfun güzergah tahminlerinin dikkatle takip edilmesi gerekmektedir. Tsunamik etkinin deniz seviyesine yakın kesimlerde daha önemli olması dolayısıyla, tayfunun karaya çıkması muhtemel konumlardaki yerleşim yerlerinde 1 ila 1.5 m tsunami dalgası gözlenmesi muhtemeldir. Söz konusu bölgelerde, oluşacak yüksek şiddetteki rüzgar nedeniyle (yaklaşık maks değer 100 km/sa) çatı, direk, ağaç vb. yapı ve cisimlerden kaynaklı can ve mal kayıplarının önüne geçilmesi için tedbir alınması ve önemin gösterilmesi gerekmektedir. Benzer şekilde tayfunun getireceği yağışın (yaklaşık toplam 80 - 100 mm) özellikle alt yapısı yetersiz kent alanlarında oluşturacağı etkilere karşı ilgili birimlerce tedbirlerin alınması ve vatandaşlar tarafından dikkatli olunması gerekmektedir.

Akdeniz tayfunların çoğu önemli bir etki oluşturmamasına rağmen geçmişte önemli sonuçlar doğuran Akdeniz Tayfunları söz konusudur. Örneğin, 1969 yılında meydana gelen Akdeniz tayfunu Cezayir ve Tunus'u vurmuş ve gerçekleşen tayfunda 600 civarında ölü, 250 000 civarında evsiz bırakmıştır. Bunun dışında Qendresa tayfunu maksimum 111 km/sa rüzgar hızına ulaşmış ve Malta'ya vurmuştur. 1996 yılında Cornelia tayfunu 90 km/sa bir rüzgar hızına erişmiş ve Aeolian Adası'na vurmuştur.

Ceyhun ÖZÇELİK, Doç Dr